

associated with the implementation of personal technologies. On the second stage the diagnostics of the existing state of affairs is conducted. Diagnostics is usually held on the initiative of the leaders of organization. External experts or consultants are involved for that purpose. The third stage involves the coordination and preparation of the approval of the documents regulating the training organization. The fourth stage involves informing employees about the goals and content the worked out technology of personnel.

On the fifth stage subdivisions or workers that will be responsible for the certain areas of works are determined. The introduction and practical implementation of the system of personnel training occurs on the sixth stage taking into account the requirements of personal technologies. Summarizing the results for the reported period serves as the basis for analysis and correction designed to enhance the effectiveness of training.

Key words: *personnel technology, professional development, personnel, in-house training.*

Bibliography

1. Badaev Ju.L. Razvitie sistemy vnutrifirmennoj podgotovki i perepodgotovki kadrov: avtoref. dis... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Badaev Jurij Leonidovich. – M., 2009. – 26 s.

2. Zacepilin A.N. Razvitie obrazovatel'nogo processa v uslovijah modernizacii ekonomiki / A.N. Zacepilin // Materialy mezhdunarodnoj nauchno-tehnicheskoy konferencii MGTU. – M., 2012. – S. 121-125.

3. Magura M.I. Organizacija obuchenija personala kompanii / M.I. Magura, M.B. Kurbatova. – M.: ZAO «Biznes-shkola», «Intel-Sintez», 2003. – 264 s.

УДК 374.7 (477)

Богів Євеліна Іванівна – викладач німецької мови, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Мукачівський аграрний коледж»

E-mail: evelinb@ukr.net

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті представлено результати аналізу сучасного стану неформальної освіти в Україні та обґрунтовано можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду щодо організації вітчизняної неформальної освіти дорослих, а також доведено роль неформальної освіти дорослих у розв'язанні певних соціально-економічних проблем.

Ключові слова: *неформальна освіта, неформальна освіта дорослих, поінформованість щодо сутності неформальної освіти, мотиви.*

Нині освіту загалом й освіту дорослих зокрема, усе більшою мірою перестають ототожнювати тільки з формальним навчанням. Будь-яка діяльність сьогодні трактується як освітня, якщо вона має на меті змінити установки й моделі поведінки особистості шляхом передавання нових знань, розвитку нових умінь й навичок [5]. Так, у Меморандумі

Європейської Комісії 2000 р. [2] представлено рекомендації розвитку неформальної освіти, як важливої складової неперервного навчання, яка дає молоді й дорослим змогу набувати знання, уміння й навички, виробляти погляди й адаптуватися до постійних змін у соціальному середовищі.

На думку В. Давидової, неформальна освіта дорослих розглядає навчання з позиції особистісного підходу як розвиток і вдосконалення особистості: її поведінки, інформованості, знань, розуміння позиції, цінностей і вмінь і націлена на демократичний розвиток суспільства шляхом просвітництва громадян [1, с. 10].

Слід наголосити, що освіта дорослих в Україні здійснюється відповідно законодавчих меж, визначених Основним законом, рамковим Законом України «Про освіту» та іншими законами, які певною мірою стосуються освіти («Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»), та нормативно-правовими актами, що регламентують освіту працездатного (зайнятого і незайнятого) населення. У цих та інших законодавчих актах, прийнятих за останні два десятиліття, декларуються і унормовуються ідеї створення умов для розвитку, самореалізації особистості впродовж життята ін. На відміну від країн ЄС, де цей напрям давно й успішно функціонує, в Україні сектор освітніх послуг безсистемний, ситуативний, спонтанний, малоефективний, його діяльність переважно представлена недержавними організаціями [4, с. 116].

Загалом сучасний стан освіти дорослих в Україні висвітлено у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні [3, с.104]. У документі зазначено, що основу освіти дорослих становить післядипломна освіта, яка фінансується з державного бюджету в обсязі 1,0–1,3 % загальних бюджетних асигнувань на освіту, що в 2010 р. становило 0,8 млрд. грн. Ці кошти використовуються на підвищення кваліфікації і перепідготовку дипломованих фахівців. Проте їх не вистачає для забезпечення мінімального, принаймні раз на п'ять років, системного навчання працівників усіх видів економічної діяльності. Відсутні системні пропозиції з надання освітніх програм для дорослих з огляду на їх особисті потреби, дієздатність, вік.

Не дістала розвитку грантова підтримка з державного і місцевого бюджетів тих організацій, установ, які здійснюють навчання дорослих, а діяльність міжнародних донорів занадто ускладнена. Загалом у країні недостатнє фінансове забезпечення і заохочення освіти дорослих, зокрема шляхом встановлення податкових пільг, безпосередніх виплат на освіту дорослим та ін. [3, с. 105].

Аналіз вітчизняного досвіду організації освіти дорослих в Україні показує, що традиційні принципи відбору змісту цієї освітньої ланки, зазвичай приділяють багато уваги спеціалізованим знанням, які швидко застарівають, і навпаки, мало уваги приділяється виявленню і аналізу

проблем сучасного виробництва, розвитку навичок міжособистісного спілкування. Загалом вивчення попередніх наукових розвідок, узагальнення інформаційних джерел дають можливість зробити висновок, про достатньо слабкий розвиток в Україні ринку освітніх послуг для дорослих, зокрема її неформальної складової. Хоча окремі спроби щодо вивчення попиту та створення можливостей щодо їх задоволення мають місце. Отже, аналіз, систематизація й узагальнення праць вітчизняних дослідників дають підстави стверджувати, що сучасна сфера неформальної освіти в нашій країні є неоднорідною, розгалуженою, представлена різними суб'єктами, які у свою чергу мають різні цілі, а для їх досягнення використовують різні підходи й керуються різними принципами. Для з'ясування рівня поінформованості молоді щодо сутності неформальної освіти, її ролі у сучасному суспільстві та можливостей у розв'язанні певних завдань, які виникають на різних етапах життєдіяльності, нами було проведено опитування.

Загалом в опитуванні взяли участь 151 особа, серед них 85 жінок та 66 чоловіків, віком від 17 до 26 років, переважна більшість з яких навчається у вищих навчальних закладах, постійно проживають як у місті, так і сільській місцевості, є свідомими, законослухняними громадянами України.

У контексті нашого дослідження надзвичайно важливим було з'ясування питання щодо безпосередньої участі респондентів у різних заходах неформальної освіти. У процесі аналізу ми намагалися простежити й гендерний аспект, тому відповіді на запитання аналізували окремо для чоловіків і жінок. Отже, аналіз відповіді на перше питання опитувальника «Чи брали Ви коли-небудь участь в освітніх заходах, організованих суспільними або комерційними організаціями (семінари, тренінги, учбові гуртки, стажування тощо)?» показав, що жінки є більш активними й серед 85 опитаних 76 або 89,1 % дали позитивну відповідь тоді як серед 66 опитаних чоловіків 41 або тільки 62,1% підтвердив свою участь у таких заходах

Водночас ми свідомі того, що звичайна констатація не дає вичерпної інформації на запитання, тому ми поглибили аналіз заперечувальної відповіді, запропонувавши респондентам визначитися чому саме вони не беруть участь у неформальній освіті. Як варіанти, ми розглядали відсутність відповідної інформації та часу, високу вартість, а також незацікавленість, небажання брати участь у таких заходах та ін. Практично половина респондентів зазначила, що не беруть участі у заходах неформальної освіти саме через відсутність інформації, незнання можливостей й ролі неформальної освіти у сучасному суспільстві (на це вказали 50% респондентів-жінок і 45% – чоловіків). Достатньо велика кількість респондентів поскаржилися на відсутність часу, хоча майже 20% чоловіків на відміну від жінок (8,3) вказали, що їм це не цікаво.

Звичайно, що неабияке значення становив для нас й поглиблений аналіз відповіді, яка надавала інформацію про уподобання

опитуваних. Отже ми з'ясували, які саме заходи їм були до вподоби респондентам більше усього. Аналіз відповіді на запитання «У яких заходах Ви брали участь?» показав, що і у жінок і у чоловіків є три групи заходів, які представляли для них найбільший інтерес, хоча для жінок і чоловіків вони є різними.

Так, у жінок це навчальні гуртки або курси по інтересах, вони посіли першу позицію – 39,7%; друга група – семінари (36,1%), пов'язані із професійною діяльністю, а третя – тренінги особистісного росту (10,8%). Тоді як у чоловіків першу позицію також посіли навчальні гуртки або курси по інтересах – 39,3 %; друга група – це стажування з обміну досвідом – 21,2% чоловіків зазначили, брали участь у таких стажуваннях; а третя найбільша група чоловіків зазначила, що брала участь у молодіжних і волонтерських організаціях (18,1%).

У наш час шляхи поширення інформації так само як і шляхи здобуття цієї інформації є надзвичайно важливим чинником у розв'язанні певних проблем. Отже для нас було важливим визначити яким чином молодь дізнається про ті чи інші освітні заходи. З цією метою до опитувальника ми включили запитання: «Як Ви дізналися про захід, у якому брали участь?». У процесі аналізу було встановлено, що переважна більшість молодих людей не зважаючи на потужний вплив засобів масової інформації, керується у виборі рекомендаціями знайомих. Таку відповідь нам надали 43 зі 100 опитаних; достатньо велика кількість респондентів, а саме 28% повідомили, що їх було направлено на навчання. 14% отримали запрошення по електронній пошті, були й такі, хто дістав інформацію з газет, отримали поштою, тоді як 13% шукали інформацію цілеспрямовано й здобули її із різних джерел.

Як відомо, у досягненні поставленої мети неабияке значення відіграє мотивація діяльності. Мотиви є причинами особистісної поведінки, вони виступають рушійною силою, спонукою будь-якої діяльності, оскільки сам термін «мотив» походить від французького «motif», що у буквальному розумінні означає «спонукання». У дорослої людини мотивація може відігравати вирішальну роль у постановці цілей, підтриманні уваги протягом діяльності, докладанні зусиль й наполегливості в досягненні.

Ми прагнули з'ясувати що для наших респондентів може бути важливим мотивом для участі у заходах неформальної освіти або викликати інтерес до освітнього заходу? Серед можливих варіантів ми передбачили і професійний інтерес, і необхідність набуття нових навичок, і можливість поїхати в інше місто/країну та ін. Як у жінок (34,9%), так і чоловіків (25,8) найбільш вагомими мотивом є професійний інтерес, проте спілкування з цікавими людьми більш вагомим є для чоловіків (20,6), а набуття нових навичок для жінок – 18,2% проти 13,7% у чоловіків.

Очевидно, що далеко не вся молодь бере участь у різних просвітницьких заходах, проте нас цікавила думка молоді щодо корисності або непотрібності, не цікавості відомих їм заходів з їхньої точки зору. Ми пропонували висловитися опитуваним з приводу психологічних

семінарів, тренінгів підвищення шансу, особистісного ості розвитку та різного напрямку курсів. Слід зазначити, що найбільшу користь як чоловіки, так і жінки вбачають у психологічних тренінгах, причому кількість чоловіків, які зазначили корисність цих заходів, більше на 10%. Велика розбіжність спостерігається у ставленні до тренінгів особистісного росту. Так 6% опитаних жінок проти 1,5% чоловіків вважають у принципі їх корисними. Не дивно, що є розбіжність і в оцінці семінарів на духовні теми. Тут очікувано зацікавленість виявили жінки, оскільки 4,6% зазначили їх корисність. Така позиція як курси, клуби по інтересах також була неоднозначно оцінена респондентами. Так, 16,1% жінок висловилися на користь такої неформальної освіти, тоді як серед чоловіків у цій групі було лише 4,6%.

Таким чином, узагальнюючи отримані у ході опитування відповіді респондентів, можна зробити такі висновки. Поінформованість наших співвітчизників щодо сутності неформальної освіти, її ролі у розв'язанні проблем сучасного суспільства є достатньо низькою. Оскільки тільки приблизно 65% респондентів брали участь у різних заходах у межах неформальної освіти, а з урахуванням того, що усі опитані – це люди переважно молодого віку, які навчаються і проживають у місті, відповідно заходи неформальної освіти, а головне сам статус неформальної освіти, її зміст і роль у сучасному суспільстві вимагають роз'яснення, піднесення на більш високий щабель.

Оскільки переважна більшість респондентів дізналася про ті чи інші заходи через знайомих, це свідчить про низький рівень цілеспрямованої участі засобів масової інформації у донесенні інформації до громадян. У цьому сенсі доцільно звернути увагу на поширення інформації як про неформальні освіти та її роль у сучасному суспільстві, так і безпосередньо засобів, механізмів поширення цієї інформації.

Дослідження показало, що переважна кількість опитаних готова платити за курси навчання нових навичок (комп'ютерні, курси іноземної мови, ландшафтний дизайн та ін.), за семінари, які підвищують шанси працевлаштування, підвищення кваліфікації – тобто явне переважання прагматичних мотивів. Ми свідомі того, що вибірка учасників нашого опитування є достатньо малою й можливо не усі отримані дані відображають реальний стан справ, проте можна говорити про певні тенденції, які притаманні сучасній неформальній освіті в Україні. Натомість вважаємо доцільним підготовку й проведення широкомасштабного соціально-педагогічного дослідження, яке б дало змогу відтворити реальну картину щодо стану справ у цій освітній галузі в Україні та окреслити перспективи її розвитку.

Серед перспективних тематичних напрямів досліджень порушеної проблеми – роль недержавних громадських організацій у розвитку різних категорій дорослого населення, зарубіжний аспект порушеної проблеми.

Література

1. Давидова В.Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Давидова Валентина Дмитрівна. – К., 2008. – 21 с.
2. Меморандум комісії Європейського Союзу «Обучение в течение всей жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.09.13 <<http://is.beneficium.ru/docs/20001030-memorandum-komissii-evropeiskogo-soveta> ABob-obuchenii-B>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Національна доповідь: «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010» Міністерство Економіки України. – К., 2010. – 107 с.
4. Освіта дорослих в Україні через призму європейського досвіду: збірка матеріалів. – К.: DVV international, 2011. – 117 с.
5. Global report on adult learning and education, UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.08.2012 <<http://www.unesco.org/filead/multimedia/institutes/ui/congrale>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Bohiv Eveliva – German language Teacher of the Saperated Unit of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Mukachiv Agrarian College»

E-mail: evelinb@ukr.net

NON-FORMAL ADULT EDUCATION IN UKRAINE: CONTEMPORARY STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Summary. *The article presents an analysis of the current state of the non-formal education in Ukraine and substantiates the possibilities of progressive ideas of the German experience in domestic non-formal adult education. It is proved the role of non-formal adult education in solving certain socio-economic problems, particularly increasing effectiveness of the educational process, supporting learning of socially vulnerable people (migrants, refugees, the unemployed the third-aged); promoting achievement of the European education standards and improving professional qualifications of the worker in a particular sector of the economy, mitigating the demographic crisis.*

The author carried out an interviewing in order to find out the youth's awareness about the nature of non-formal education and its role in society and opportunities for solving certain problems in different life stages; it is concluded that the low level of respondents' awareness of the nature of non-formal education and its role in solving the problems of modern society, so the distributing information about non-formal education and its role in modern society is essential.

Key words: *non-formal education, adult non-formal education, information about non-formal education essence, motives.*

Bibliography

1. Davy`dova V.D. Neformalna osvita doroslyh u navchalnyh gurtkakh Shveciyi: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Davydova Valentyna Dmy`rivna. – К., 2008. – 21 s.
2. Memorandum komysyy EvropejskogoSoveta «Obuchenye v techenyevsejzhynny» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: 15.09.13

<<http://is.beneficium.ru/docs/20001030-memorandum-komissii-evropejskogo-sovetaABob-ubuchenii-B>>. – Zagol. z ekranu. – Movа ros.

3. Nacionalna dopovid': «Cili Rozvytku Tysyacholittya. Ukrayina – 2010» Ministerstvo Ekonomiky Ukrayiny'. – K, 2010. – 107 s.

4. Osvita doroslyh v Ukrayini cherez pryzmu yevropejskogo dosvidu : zbirka materialiv. – K.: DVV international, 2011. – 117 s.

5. Global report on adult learning and education, UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: 15.08.2012 <<http://www.unesco.org/filead/multimedia/institutes/ui/congrale>>. – Zagol. z ekranu. – Movа angl.

УДК 371.134

Броннікова Валентина Борисівна – аспірант відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
E-mail: valyushka_kiev@ukr.net

СУТНІСТЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У публікації визначено сутність самостійної роботи учнів професійно-технічних навчальних закладів в умовах особистісно орієнтованого навчання, розкрито роль самостійної роботи як важливої компоненти навчання для формування творчої, освіченої особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: *освіта, навчальний процес, професійна освіта, професійно-технічні навчальні заклади, особистісно-орієнтоване навчання, самостійна робота, самостійність.*

Одним із важливих напрямів реформування освіти в Україні є створення передумов для формування освіченої, творчої особистості, становлення її морального і фізичного здоров'я, підготовки висококваліфікованого фахівця, виховання громадянина демократичного суспільства. На початку ХХІ ст. постає проблема формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів такого механізму мислення, який би дав можливість швидко адаптуватися до вимог, що постійно змінюються, самостійно знаходити та аналізувати нові джерела інформації, творчо застосувати їх у майбутній професійній діяльності. Отже, роль самостійної роботи як важливої компоненти навчання зростає. Саме процес включення учнів у самостійне опрацювання навчального програмового матеріалу, формування у них власних оцінних суджень необхідні для глибокого засвоєння наукових знань і їх наступного творчого використання.

Особистісно орієнтоване навчання передбачає створення умов, за яких освітній процес стає для учня особистісно значущим. Організація особистісно орієнтованого навчання потребує переорієнтації: від спрямованості на запам'ятовування готових знань необхідно перейти до

